

Janez Novak | Podobe iz leta 1943.

Miklavževanje na Viču

Profesor Jan ima dokaj veliko stanovanje, toda posebnost je ta, da so sobe malo založene s pohištvo. Nič ni podedovanega tam notri, nič zapuščinskega, razen tistih vnanjih in notranjih potez na starših in otrocih, ki pravimo o njih, da so vzete prednikom. Tudi služkinja Ada ima nekaj gospodovih potez, zakaj zibel jima je tekla v istem kraju ob Kokri in tudi to ostane zaznamovano. Pa vendar ni samote, naravnost toplota veje od praznih sten, stanovanje je tako urejeno, da vsak najde v njem prijeten kotiček. Gospa Nuša ima posteljico, kavč in klavir, gospod Jan ima mizo in knjižnico. Gospa Nuša doji sinka, gospod Jan pa je obremenjen s študijem sodobne slovenske literature. Gospa Nuša se imenuje srečno mamico, obraz ji je vžgan ob dveh otročičkih, profesor Jan je zadovoljen, kadar mu roka poseže po knjigah njegove knjižnice. Tudi stene niso obložene s tradicionalnimi svetimi podobami, s križem ali s fotografijami, ne, le tu in tam pokrajina, portret — darila ljubezni in prijateljstva.

Za Miklavževo so se povabili prijatelji. Jan jih je sprejel s šaljivim glasom, ki tu in tam malce piči, pa s temnimi očmi takoj popravi. Nuša si je dala opravka s čajem. Na klavirju so bile odprte note: Čajkovski.

»Posedite in kako je z vami?« Posedli so in niso povedali, kako je z njimi.

»Nuša, ženka, prinesi vina s čajem.« Na vratih se je pokazala temna gospejina podoba.

»Veš, Jan, čaj je, samo čaj z vinom.«

»Natoči, mamica, vlij nam pijače. Toda v drugo naredi vino s čajem.«
Ustnice so se dotaknile, posrknile, duše ogrele.

»Kje smo, prijatelji, vprašajmo se, kje smo?«

V Janu je kurilo in se kuhalo. Prijatelji pa so molčali zavzeti; prišli so kakor vedno k Janu na obisk in na pogovor, na vesel razgovor.

Jan je potrkal na tipko: »Nekoč sva z ženo igrala orgle na koru podeželske cerkve. Jaz sem ubiral, Nuša je obračala liste. Včasih so potem ljudje na tisto peli. — Pa to ni bilo nič.«

Nuša se je ustavila. Prinesla je namreč še pecivo. »Jan, kaj to pripoveduješ, to jih ne more zanimati.«

»Pa zanima mene, ženka. Pusti mi nocoj govoriti in prinesi še vina s čajem!«

Vrnila se je v kuhinjo k služkinji Adi.

Jan je povzel: »Nekoč je bilo nekaj, kar so imenovali ljubezen. Franček, ti se boš še spomnil, da sem oboževal Vero, dekle kakor srebro in roža. Takrat je bila pomlad. Dala mi je svojo sliko in sem jo nosil na prsih dolga leta. Pustila me je žejnega vseskozi in zadovoljnega s takim dovoljenjem. To ni bilo nič. Ni ji bilo treba tako —«

Nič. Na vratih se je prikazala Ada. Oči so ji močno izstopile.

»Kaj ti je, dušica? Pojdi pomagat mamici.«

»Gospa Nuša mi je nalila čaja in bi rada, da bi kaj zapela.« Zazibala se je bliže. Za njo je prišla tudi Nuša.

»Zapoj, Ada! Zapojmo! Katero hočeš?«

»Tisto o kamenčkih —«

Pesem je napolnila sobo, Ada je sedela na divanu, Nuša na stolu pri klavirju. Sem in tja je gospejina roka ponudila kekse. Bila je drobna, majhna in temne polti, Adi pa so lica žarela. Kmalu se je dvignila in ukazala ples. Odmaknili so pisalno mizo in se spustili v ples.

»Dobro si skuhala, ljuba gospodinja, spali bomo kakor polena.«

Adi je oko bliskalo in se oziralo po sobi. Na divanu bo prespala noč. Drugi se bodo umaknili iz sobe ali pa bodo ostali. Ne bo jo motila družba, lahko napolnijo sobo do okna, do sten, do stropa. Gospa Nuša bo igrala uspavanko, gospod Jan bo šel pogledat k otrokom ali pa se bo zleknil zaspan kakor les.

Klavir je utihnil.

»Jan, razgovorili bi se naprej,« so svetovali prijatelji v zadregi.

Ada se je spustila na divan.

»Prav. Nocoj zalijemo Miklavža. Povabili ste se na tradicionalni večer, jaz pa sem čisto pozabil in sem nekam v zadregi. Na novem koledarju smo črtali vse take in podobne. Ali vina nam bo prineslo tole naše dekcle. Nuša, daj ji posodo.«

»Ne vem, če bo hotela.« Boječe se je ozrla po njej in proseče iskala njenih velikih oči. »Adica, kajne, saj ne moreš? Poglejte, res ne more! Jan, prinesla bom samo čaja.«

Ada se je postavila na prste in se zazibala: »Dajte čutarico. Prinesem belega, polnega, ki te vrti, vrti —«

Pozibavala se je in odšla k vratom. »Pripeljem še Rožo in Ančko iz gostilne. Malo nas je za tak večer.«

Gospa Nuša se je za hip oddahnila in se sesedla na stol, vsa drobna, nežna.

»Kaj si mi napravil, Jan? Kaj naj naredim z njo?«

»Pusti jo, naj se raziskri, naj pleše, prijatelji jo bodo odpeljali, prijatelji —«

Napil je vsem znova in voščil veselje, svobodo.

»Prijatelji, vse drugače je v nas, odkar več dete Jezus ne gospodari.«

Dvignil je skodelico, da bi napival znova. »Vi pa ste prišli nanj spominjat na Miklavževo in ste prinesli daril. Prav. Pijmo na zdravje Miklavžu in dečici, potem pa si povejmo od srca k srcu: vse je proč, za nami. Vse je novo! Vse je zakopano, ovrženo!«

Vstal je in stopil k oknu. Oči je imel vlažne, svetle, užival je sam nad seboj, nad vsem, kar se dogaja okoli njega, nad vsem, kar giblje okoli sebe s svojo ustvarjalno silo, nad vsem, kar more zgraditi z besedo, dati neko novo podobo. Estet in Faust.

»Vse je novo! Povej, Franček, kako je s teboj?«

»Mislim, da imaš prav, Jan; mislim, da te sledim, da —«

»Prav, in če bi moral doživeti kdaj krvavo noč, kako bi bilo s teboj, Franček?«

Sklenil je roki in uprl vanj plave oči: »Bi bil dovolj močan, upam, prijatelj —«

»Dobro si se ogrel, Franček. Zdaj je vrsta na tebi, Blaž —«

Blaž je stresel glavo: »Nisem si še čisto na jasnem o nekaterih stvareh, nisem še čisto odločen —«

»In ti, Nuša, žena moja?«

»Tudi jaz še nekaj pomišljam,« je izpovedala žena tiho. »Glej, Jan, neka religioznost je. Cerkev in duhovnike si lahko odmislim, to je res okorelost. Toda Kristu priznajmo veliko nadarjenost, čeprav je že Buddha pred njim in pa neka religioznost je v nas vseh —«

»Nič, Nuša. Ponovi!«

»Praviš? Imaš prav, vse mora tako nekako biti, prav vse in korenito; nič omahovanja, sledim ti, le to —«

»Kaj?«

»No, poglej, če se ozrem po sliki ob divanu, po Lippijevi Madonni, se mi zdi, da bi tako od srca molila —«

Jan je vtaknil roke v žepe in se začel sprehajati po sobi. Na vratih je zaropotala Ada in v smehu odprla. Ob njej sta stali dve dekleti, kakor bi ugledal sredi zime rdeča jabolka v Miklavževi košarici.

»Na, tukaj smo, zdaj pa muziko, gospodinja.«

Nuša je tiho sedla h klavirju, prijatelja sta se spogledala, zakaj težko jima bo odpeljati troje deklet na njih domove ali jih pustiti na cesti. Ada je napolnila prazne skodelice z vinom in jih nesla Ančki in Roži do ust. Spili sta do dna, pomlaskali z jezikom in obrisali z roko rdeča usta. Ada je nalila vnovič in ponesla čajne skodelice njim, ki so pili čaj. Spraznili so vsi do dna. Ada je napolnila znova, se pozibala in se spustila na preprogo, razmahala od sebe roke in noge in zaspala.

Gospa Nuša je prenehala z muziko, bila je popolnoma trezna, zakaj vzdržala se je pijače, da ne bi škodilo sinčku. Obrnila se je k možu: »Bi igrala, Jan? Ada spi.«

Pogledal je na speče deklet in na vso pisano družbo, si pogladil čelo in se raztogotil.

»Ne tako. — Prijatelja, zanesita jo v njeno sobo.«

Nuša jima je prižgala luči. Jan je ostal sam ob svojih knjigah, z rokami v žepu.

Prijatelja sta se vrnila.

»Odpeljita Ančko in Rožo s seboj, prijatelja!«

Nuša jima je odprla vrata v prednjo sobo, kjer so se vsi ogrnili, si podali roke in si želeli lahko noč.

Nuša je ugasnila luči in se vrnila v sobo. Jan jo je s smehljajem opazoval, zakaj bila je utrujena in plašna.

»No, obrni se zdaj k svoji Madonni, Nuša.«

Ozrla se je vanj in se ji je zdelo, da mora tako. Na steni je visela podoba: Madonna v molitvi, breztelesnost, lepota, kakor dih, sij božanstva.

Po nekaj minutah zbranosti se je poravnala in obrnila:

»Tako, Nuša, zdaj se vrni k meni in mi povej, kako ti je bilo.«

»Ah, Jan, saj veš, ampak —« Poljubil jo je in stisnil k sebi:

»Pusti ta ampak, najljubša mi tovarišica, in pripravi posteljo.«

Nova domačnost

Bančni ravnatelj Rok Kokoljevič ima dokaj udobno stanovanje, niti ženi se ni treba stiskati v običajno spalnico in kuhinjo, niti sin edinec ni primoran študirati v tem ali onem kotu družinske sobe. Tako pa si lahko zamislimo še salon, obednico, očetov kabinet, gospejin budoar, sinovo spalnico in študijsko sobo. Opustimo zaradi skromnosti na primer sobo v slogu francoskega Ludovika v »empire stilu« in podobno. Med pritiklinami naštejemo celo malo sobico za služkinjo. Prostori so opremljeni dokaj razkošno, celo tako razkošno, da ne dobiš nikakega posebnega vtisa, kadar si ogledaš vse to udobje in ti oči prav za prav obvisijo na telefonu ali radijskem aparatu. Čez desetletja morda bo tako stanovanje doseglo že muzejsko starost in, če se bo novi rod hotel nazorno poučiti o redkih stanovanjih svojih prednikov, bo moral na ogled v neko narodno hišo, ki ne bo niti več obljudena, le še spomin —

Roka Kokoljeviča je zadela velika neprijetnost: ostala sta sama z ženo, ki gre že v petdeseta, ko žena ni več mikavna po zunanosti, marveč more zastaviti z nakopičenim notranjim bogastvom. Gospa Vladoša temu ni bila kos in prav hudo jo je zadelo, ko se ji je izmaknil še tisti edini, s katerim si je v srcu dala opravka: edinec. Lepega dne se je oblekel športno in je zvest dani besedi odšel botanizirat v naravo. Očka Rok se je sprijaznil s to mislijo. V bistvu je sinovih nazorov. Meril je sobe ob urah oddiha, kar je gospo Vladošo razburjalo. Želi si miru in samote vsaj v svojih urah.

Slednjič mu je lepega dne zaklenila svoj budoar, zakaj Rok je bil čudno zmeden kakor nekdo, ki se mu je nekaj čisto novega odprlo, nekaj čudovitega zasanjalo ob belem dnevu. Sprehaja se iz obednice v spalnico, od tod v sinovo sobo, od tod do budoarja. Rad bi pogledal noter, zakaj samotno mu je in pa tisto novo ga muči, kar bi rad nekomu razodel, zaupal. V kuhinji se mirno suče brhko dekle, gospodinjska pomočnica gospe Vladoše. Pogled nanjo mu je kakor v razvedrilo v tej praznoti. Stopi k telefonu in povpraša v banko, kako se posli opravljajo, kako je s pošto, kako z obiski. Vse v redu. Povrne se po sobah navzgor, pride do budoarja in potisne kljuko. Nič. Povrne se po sobah navzdol do služkinje. Prime jo za roko in ji razodene: »Poglej, Anica, nič hudega se ti ne bo zgodilo, ostala boš pri nas, pomagala gospe, poslušala radio, odgovarjala na telefon.«

»Seveda, gospod, vse to me veseli,« se mu je namuzalo dekle, čudeč se njegovi ljubeznivosti.

Spet je stopil k telefonu in poklical prijatelja s policije, potem prijatelja sošolca in še druge; svet je tako lep, če živiš z vsemi v prisrčnem